

Geliş Tarihi / Application Date: 19 Kasım 2019 / November 19, 2019

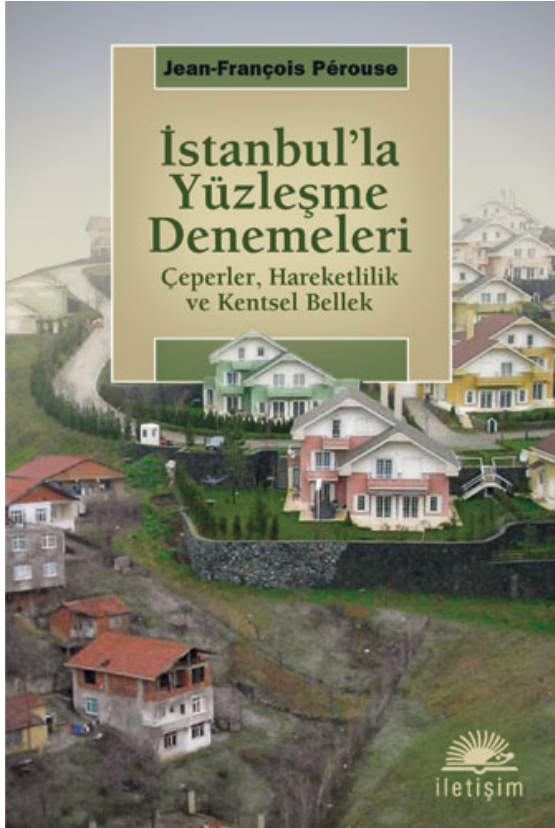
Kabul Tarihi / Acceptance Date: 1 Aralık 2019 / December 1, 2019

KİTAP İNCELEMESİ / BOOK

REVIEW:

İSTANBUL'LA YÜZLEŞME DENEMELERİ: ÇEPERLER, HAREKETLİLİK VE KENTSEL BELLEK

Albeniz Tuğçe EZME GÜRLEK*

KİTAP KÜNYE:

Yazar: Jean-François Pérouse

Kitabın Adı: “İstanbul’la Yüzleşme

Denemeleri: Çeperler, Hareketlilik ve Kentsel Bellek”

Yayınevi: İletişim Yayınları

Basım Yeri: İstanbul

Basım Yılı: 2011

ISBN: 9789750508677

* Araştırma Görevlisi, Kentleşme ve Çevre Sorunları ABD, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi; Doktora Öğrencisi, Şehircilik Doktora Programı, Fen Bilimleri Enstitüsü, MSGSÜ, İstanbul, Türkiye. E-posta: albenizezme@yahoo.com, ORCID Number: 0000-0002-5818-2471.

Bu çalışma, Jean-François Perouse tarafından yazılan “*İstanbul’la Yüzleşme Denemeleri: Çeperler, Hareketlilik ve Kentsel Bellek*” kitabının metodolojik açıdan tartışmasını içermektedir. Çalışmada aynı zamanda, kitapta söz konusu metodolojik yaklaşımlar üzerinden bir değerlendirme yapılmıştır.

Jean-François Perouse tarafından yazılan ve 2011’de İletişim Yayınları tarafından ilk kez basılan, “*İstanbul’la Yüzleşme Denemeleri: Çeperler, Hareketlilik ve Kentsel Bellek*” adlı kitap; kent olgusu üzerinden kentsel bellek, kentte hareketlilik, çeper, göç, kentsel ayrışma ve kentsel dönüşüm kavramlarının varlığını ve önemini yeniden düşünmeye davet etmektedir. Kent üzerine düşünen tüm sosyal bilimcileri, kent merkezinden çıkarıp kentsel nüfusun çoğunluğuna ev sahipliği yapan çepere taşıyan kitap, aynı zamanda da araştırma yöntemlerinin merkezinden çıkıp alternatif araştırma yöntemlerine dair yeni ufuklar aralamaktadır. En önemlisi de, kentsel planlama eğitimi alan sosyal bilimcilerin akıllarında bolca soru işareti ve ünlem bırakmaktadır.

1964’te Lyon’da dünyaya gelen ve 18 yıl kadar şehrin banliyösünde yaşayan Perouse, 1989 yılında Ankara’nın başkent olma hikâyesi üzerine bir doktora tezini yazmaya karar verip Ulus’a taşınır ve 1994 yılı ile birlikte İstanbul’u da gözlemlemeye başlar. 1999 yılından bu yana, yazarın İstanbul çeperleri ile ilişkisinin süregeldiğini ve bu uzun tanışıklıktan kaynaklı olarak bu kitabın son 20 yıllık İstanbul çeperleri güncesinin bir derlemesi olduğunu söylemek yanlış olmaz; fakat eksik kalır. Çünkü yazar, zaman zaman, Tarlabası ve Fatih gibi çeperden merkeze dönen çalışmalarla da kitabı ve kentsel çalışmalarda alternatif metotları beslemektedir. Yazarın yeni oluşan bölgeyi arşınlayıp, ulaştığı bilgileri belgeleyerek başlayan serüveni, diğer bir yandan da başka bir ispata meydan okumuştur. Yazarın anlatımıyla, “Batılı doğubiliminin tahayyül ettiği, tek bir karede dondurduğu İstanbul ile 1980’lerden beri şekillendirilmiş İstanbul metropolü arasındaki uçurum” (2014:11) daha da dikkatini çekmiş ve keşfedilmeye hazır bir labirent gibi beklemektedir. Yine kendi tanımlamasıyla, yazar “merkezperver” araştırmalardan sıkılmış, herkesin gösterdiği İstanbul’dan öte saklı olanı, bilinenin tekrarından öte bilinmeyeni, merkezde olandan öte kıyıda kalanı göstermek istemiştir.

Toplam dört bölümden oluşan kitap, “*Bir Arnavutköy Daha Var*” ve “*Büyüyü Bozma Pahasına, İstanbul Yaklaşımını Merkezden Çıkarmak*” adlı giriş yazısı mahiyetinde iki başlıkla bizi karşılamaktadır. “*Bir Arnavutköy Daha Var*” başlığı ile herkes tarafından bilinen

ve sevilen sahil kıyısındaki eski yerleşim yeri olan Arnavutköy dışında çeperde görmezden gelinen Arnavutköy'e gönderme yaptığı bölümde yazar, Türkiye'deki araştırmalarına nasıl başladığını ve bu çalışmanın hangi olaylar dizisi ardından ortaya çıktığını özetlemektedir. Satırlar arasında, gizli kalan tanıklıkların ve kilometrelerce arşınlanan İstanbul çeperlerinin kokusunun saklı olduğu bu çalışmanın, nasıl bir dostluklar dizisi ve İstanbul'u keşfetme merakı içerdiğini samimice ortaya koyan bu giriş bölümünün ardından dört bölümle devam etmektedir. Ardından yazar, "*Büyüyü Bozma Pahasına, İstanbul Yaklaşımını Merkezden Çıkarmak*" başlığı ile tarihi ve herkes tarafından çalışılan çekirdek İstanbul'un dışında, çeperde "başka bir İstanbul" olduğuna işaret etmektedir.

Kitabın "*Saldırıya Açık Yoksun Çeperler*" adlı birinci bölümü, Gaziosmanpaşa, Gazi Mahallesi ve Ayazma örnekleri üzerinden ilerlemektedir. Gaziosmanpaşa örneğinde, Taşlıtarla isimli gecekondu oluşumundan ilçe olmaya varan kentsel dokunun tarihçesini özetleyen yazara, bilinenin arkasındaki birçok saklı detay eşlik etmektedir. İstatistiklerin şaibeliğine işaret eden yazara, sokakları arşınlarken gerçekleştirdiği sözlü mülakat verileri eşlik ederken; aynı zamanda da hipotezlerini, "dayanışma/kültür ve yardımlaşma dernekleri"nin materyalleri ve mezar taşları üzerinden inşa ettiği özgün yöntem bulguları desteklemektedir. Yazarın araştırmasında, hemşeri dernekleri verilerini analiz edişi, kendini sahada kabul ettirişi ve insanlar ile kurduğu ilişki, tarihsellik içinde kentsel mekânın gelişimini özetlerken sözlü tarihin yanı sıra nüfus verileri ile harmanladığı karma yöntemdeki başarısı birçok sosyal bilim araştırmacısına örnek teşkil etmektedir. Gazi Mahallesi örneğinde ise, basın araştırmasını sorgulayan ve birçok yanlış bilginin düzeltilmesine dair göstermiş olduğu çaba ve bu gerçeği göstermekte kullanmış olduğu "mezarlık taşları üzerinden göç okumasına dayanan yöntem" kitap içinde en dikkat çekici bölümü oluşturmaktadır. Gerek kentsel mekândaki göç hareketliliğini, gerekse mekân içinde ki sosyo-kültürel yapıyı okumada mezar taşlarını kullanım yöntemi gerçekten çok başarılı olup, farklı kentlerde de tekrarlanabilir bir kentsel göç yöntemi olarak literatüre kazandırılmıştır. Ayazma örneğinde hayata geçirmiş olduğu katılımcı gözleme dayalı araştırma içinde "homojenlik" ve "hemşerilik" üzerine yapmış olduğu teorik tartışmanın ardından ortaya çıkarttığı bulgular da yine kent çalışmaları gerçekleştiren birçok sosyal bilimciye ilham kaynağı olmalıdır.

"*Dışarıya Kapalı, Varsıl Çeperler*" başlıklı ikinci bölümde, yazar farklı sahalar üzerinden kapalı- güvenli siteleri sorgulamış, yöntem olarak da reklam afişleri ve ilanlar üzerinden bir nitel araştırma gerçekleştirmiştir. İstanbul'da güvenli sitelerin oluşum tarihçesinin

ardından, Beykoz ve Eyüp ilçelerine yoğunlaşmış, ardından da İstanbul geneline dair nicel veriler üzerinden ilçesel analizler ortaya koymuştur.

“*İstanbul’a Göç*” başlığını verdiği üçüncü bölümde yazar, mezarlıklar ve mezar taşları üzerine gerçekleştirdi alternatif yöntemi İstanbul geneline uygulamış ve gerçekten inanılmaz detaylar barındıran göç verileri ortaya koymuştur. Yazar, nekropolitan doku ile metropolitan doku arasındaki benzerlikleri gösterdiği bu bölümde, gecekondu ile “mezarkondu” kelimelerinin türetilişindeki benzerliğe işaret etmektedir (Perouse, 2011: 232). Uygulamış olduğu alternatif yöntem ile yazar, Gaziosmanpaşa’daki dört mezarlık üzerinden gerçekleştirdiği analizleri sunduğu “Mezarlıklar: Güncel Demografik Dinamiklerin Canlı Kaynakları” başlıklı bölümde, göçmenlerin doğum yerleri ve oransal dağılımını ortaya koyabilmiştir. Göç ve göçmenlik olguları ile birlikte anılan bavul ticareti ve yabancı olma hali üzerinden ilerleyen ikinci bölümün ikinci kısmında, yazar nicel veriler üzerinden birçok detayı gözler önüne sermektedir. Üçüncü kısımda ise, Afrikalı göçmenler üzerinden bir Tarlabası analizi gerçekleştirmektedir.

Dördüncü bölümde, “*İstanbul’un Parçacık Belleği*” üzerinde duran Perouse, Fatih’teki gayrimüslimler üzerine nicel bir analiz yapıp, İstanbul’un en eski sahibi olan etnik kimliklerin ve koskoca bir tarihin hafızalardan nasıl silinmeye çalışıldığına işaret etmektedir. Son bölümün ikinci kısmında, tarihi İstanbul kent surları ve koruma politikaları üzerine düşünmemizi sağlayan yazar, kentsel belleğin kentsel dönüşüm aracılığıyla nasıl yok edildiğine işaret etmektedir.

Belirtmek gerekir ki, yazarın araştırmayı gerçekleştirdiği süreçte, hem İstanbul hem de Türkiye birçok yeni değişime sahne olmuş, yeni göç hareketleri ile İstanbul birçok yeni kentsel alana sahne olmuştur. Yazarın bu değişime dair de düşmüş olduğu not, çok önemli bulgular içermektedir. Süreç içinde, İstanbul’un silueti değişmiş, kente yeni dokuz ilçe eklenmiş, sanayiden hizmet odaklı bir kente geçilmiş, kentsel dönüşüm projeleri ile kentsel belleğin bir kısmı yok edilmiş ve en önemlisi ise dönemin yerel yönetimi aynı ekibiyle ülkeyi yönetir hale gelmiştir (Perouse, 2011: 13).

Özetle; “*İstanbul’la Yüzleşme Denemeleri: Çeperler, Hareketlilik ve Kentsel Bellek*” kitabı birçok farklı metodolojik yaklaşımı içinde barındıran ve bunları çok başarılı bir şekilde harmanlayan bir çalışmadır. Gerek nitel gerekse nicel veriler üzerinden birçok farklı analiz tekniğini bir arada sunan kitap, sahanın çamuruna bulaşmamış araştırmacıları sokakları

arşınlamaya davet eder ve istatistikî verileri sorgulamamız gerektiğine işaret eder. Her şeyden önemlisi de, yeni alternatif araştırma metotlarını denemeye teşvik eden başarılı bir çalışmadır.

Perouse'un cümleleriyle: *“İstanbul, yalnızca masalsı görüntülerin peşinde koşanları ya da her köşe başında bir suç yuvası görmeyi bekleyenleri hayal kırıklığına uğratacak pek çok sıradanlığı barındıran bir megapol”* olarak karşımızda inanılmaz bir kentsel laboratuvar olarak durmaktadır.

KAYNAK:

PEROUSE, J.F. (2011). İstanbul'la Yüzleşme Denemeleri: Çeperler, Hareketlilik ve Kentsel Bellek. İstanbul: İletişim Yayınları.